Murske Sobote in Granit iz Slovenske Bistrice. Kamnoseška dela je izvedel Gradom, d. o. o., iz Limbuša, omete je izdelal Map trade iz Slovenske Bistrice, kleparska in krovska dela je izvedlo podjetje Lončarič iz Negove, stavbno pohištvo je izdelalo Mizarstvo Zlatorog iz Maribora, kovaška dela pa Kovaštvo Mir iz Gornjih Ivancev.
Neva Sulič Urek

156

EŠD: 484
Naselje: ***Negova***
Občina: Gornja Radgona
Naslov: Negova 17
Ime: ***Negova – grad, Novi grad (objekt B)***
Področje: UA
Obdobje: 1615

Grajski kompleks na gričevnatem svetu med Sv. Tremi kralji in Gornjo Radgono se lahko pohvali z izredno postavitvijo v naravno kuliso rahlo hribovitega sveta Slovenskih goric. Predstavlja enega najkvalitetnejših poznorenesančnih grajskih sklopov z ohranjenim obzidjem na ozemlju Slovenije. Srednjo grajsko gmoto, grajsko jedro, ki jo kot visoka kulisa pokriva dolgo vzdolžno poslopje Novega gradu, obdaja obzidje s strelnimi linami in tremi stolpi in na vzhodno obzidje prislonjeno gospodarsko poslopje. Grajski kompleks sestavljajo grajsko jedro (objekt A) in Novi grad (objekt B), ki ju ločuje globok jarek in povezuje zidani mostovž, gospodarsko poslopje v predgradju (objekt D) in obzidje s stolpi (objekti H, C, E in F)
Masa Novega gradu predstavlja arhitekturno kuliso pred grajskim jedrom. Na njegovi fasadi sta do njegove rekonstrukcije manjkajočih delov v letih 2006–2008 najbolj izstopala renesančni veliki in mali portal ter renesančni kamnoseško izdelani okenski okvirji pritličja s kovanimi mrežami. Notranjost odlikujejo razsežne banjasto obokane kleti. V severnem stolpu Novega gradu so utrdbene line, ki so iz renesančne faze utrjevanja gradu 16. stoletja. Letnica 1568 na čelni strani severnega stolpa potrjuje gradbeno fazo utrjevanja stolpov pred zadnjo in najpomembnejšo predelavo leta 1615. Požar je 28. decembra leta 1938 uničil levi del strehe, vendar so leta zanemarjanja naredila svoje. Pred začetkom obnove leta 2006 je bil grad brez nadstropja, južnega stolpa, dveh arkadnih hodnikov na zahodni fasadi, mostovža, ki je povezal grajsko jedro z Novim gradom, obokov pritličja, delilnih sten itd. Ohranjeni so bili le okrnjeno pritličje in kleti v severnem stolpu in dolgem traktu. Stanje objekta iz najpomembnejše faze leta 1615, ki se je ohranilo vse do požara, je razvidno na starih fotografijah in grafikah. Arheološka ekipa je pod nadzorom arheologa Ivana Tuška v letih 1993 in 1994 izvedla arheološke raziskave, na podlagi katerih so bili izrisani tlorisi južnega stolpa, dveh arkadnih hodnikov in mostovža, ki je povezoval grajsko jedro z Novim gradom (poročilo o izkopavanjih na področju negovskega grajskega kompleksa je odgovorni konservator arheolog Ivan Tušek podal v članku Arheološka preteklost negovskega kraja, gradu in okolice, ki je bil izdan v negovskemu zborniku Negova skozi čas, Negova, avgusta 2006, str. 23–44).
Ministrstvo za kulturo je leta 2005 zagotovilo finančna sredstva za izdelavo projektne dokumentacije izrabe in prve faze obnove grajskega kompleksa, ki so zajeli gospodarsko poslopje (objekt D), vhodni stolp (objekt C), jugozahodni stolp (objekt F), prezentacijo obrambnega hodnika (objekt H) ter izdelavo projektne dokumentacije izrabe za Novi grad. Obnova, financirana iz evropskih kulturnih skladov ob le manjšem deležu naše države, je v prvi fazi predvidela še obnovo Novega gradu, ki je bila, tako kot drugi objekti prve faze obnove, zaključena poleti 2008.
Osnovno izhodišče za delno rekonstrukcijo Novega gradu je bil njegov videz iz obdobja glavne predelave leta 1615, ko je grof Maksimiljan Trautmannsdorf sezidal Novi grad v najbolj reprezentančen objekt negovskega kompleksa.
Obnova je sledila projektni dokumentaciji izrabe podjetja za inženiring, projektiranje in svetovanje GEA CONSULT, d. o. o., iz Škofje Loke, odgovorni projektant je bil u. d. i. a. Aleš Hafner. Koordinacijo del je na strani Ministrstva za kulturo vodila konservatorka Damjana Pečnik z Restavratorskega centra v Ljubljani. Projektna dokumentacija izrabe je predstavljala nadgradnjo že izdelane projektne dokumentacije za statično sanacijo in zunanjo vizualizacijo tega objekta iz leta 2003, (izdelal jo je Tekton, d. o. o., iz Ljubljane) in je poleg izrabe dorekla še tloris pritličja in nadstropja ter arhitekturne detajle notranjščine.
Projektna dokumentacija iz leta 2003 je obravnavala statično sanacijo, obdelavo fasad in le delno tlorisno zasnovo pritličja. Izraba in tloris pritličja, nadstropja in podstrešja ter detajli notranjosti so ostali nedorečeni. Zaradi zelo zahtevnega projekta rekonstrukcije notranjosti Novega gradu, predvsem nadstropne etaže, piana nobile, je projektna dokumentacija izrabe upoštevala izsledke in kulturnovarstvene pogoje razširjenega konservatorskega programa iz leta 2006. Ta je bil izdelan na podlagi obsežnih raziskav in je predvidel izgradnjo velike plesne dvorane v nadstropju v dolžini 23,5

metra z vsemi detajli stavbnega pohištva in okovja, tal in tramovnega stropa. Dorekel je tloris pritličja in nadstropja ter vse poznorenesančne detajle notranjosti (Neva Sulič Urek, Negova – grad , Konservatorsko-restavratorski program obnove Novega gradu (Objekt B), ZVKDS, OE Maribor, SU – 924/03, Maribor 2006). Projektant Aleš Hafner, u. d. i. a., je v pritličju in kleti dosledno upošteval primarno tlorisno zasnovo, v nadstropju pa je prostor severnega stolpa in prostora med plesno dvorano in južnim stolpom podredil izrabi kongresnega turizma. Primarno tlorisno zasnovo nadstropja je poudaril s poenotenim lesenim podom v sekundarnem tlorisu. V prostoru severnega stolpa je namestil trikotno dvigalo v stekleni izvedbi, v južni stolp pa požarne stopnice. Zaradi nemotenega dostopa v prostore ob veliki dvorani, v katero stopamo po dveh zunanjih arkadnih stopniščih, je podaljšal podeste dveh zunanjih arkadnih stopnišč do prostorov ob plesni dvorani. Tako je omogočil nemoteno ločeno delovanje v vseh prostorih nadstropja. Dostop na podstrešje s hotelskimi sobami je vzpostavil s stopniščem v nadstropju severnega stolpa in z dvigalom v severnem stolpu, ki povezuje vse etaže in omogoča dostop tudi invalidnim osebam in bolnikom. Celotno ogrevanje je skladno s konservatorskimi zahtevami uredil v talni površini, prezračevalne jaške pa, razen prehoda v južni stolp, skril v stene.

Obnova grajskega kompleksa Negova je bila zaradi svoje razsežnosti razdeljena v dve fazi obnovitvenih del. Prva obnovitvena faza je potekala v letih 2006–2008. Druga obnovitvena faza, ki bo zajela prenovo grajskega jedra, severozahodnega stolpa in dela obzidja, bo predvidoma sledila takoj po letu 2008.

Prenovitvena dela Novega gradu so se začela oktobra 2006 s sanacijo kletnih obokov severnega stolpa. Za zidavo druge manjkajoče plasti obokov smo uporabili originalno opeko. Leta 2007 smo v Novem gradu rekonstruirali manjkajoče dele tlorisa iz leta 1615, ohranili kvalitetne detajle, manjkajoče pa analogno rekonstruirali. Rekonstruirali smo nadstropje in streho, južni stolp, dva arkadna hodnika na vzhodni fasadi, arkadni mostovž, ki je povezoval grajsko jedro z Novim gradom, obočne konstrukcije, primarne stene, primarne nivoje pohodne površine, kamnoseško izdelane okenske okvirje nadstropja, kamnoseške detajle arkadnih hodnikov in mostovža, lesene tramovne stropove v pritličju in nadstropju, pohodno površino iz opečnega tlakovca in renesančnega lesenega poda, kovane železne mreže in stavbno pohištvo z okovjem.

Na podlagi primarnega tlorisa, ki je bil izrisan po izsledkih arheoloških izkopavanj leta 1994, in veljavne projektne dokumentacije iz let 2003 in 2006 se je v začetku leta 2007 začela izgradnja južnega stolpa Novega gradu; poleti istega leta se je končala (glej konservatorsko poročilo Ivana Tuška v Varstvu spomenikov št. 43/06, Ljubljana 2007, str. 141–142). Na mestu temeljev sten stolpa in temelja osrednjega stebra oboka je bila izdelana natančna rekonstrukcija nekdanjega stolpa, ki je bil porušen po drugi svetovni vojni, in osrednjega stebra, ki je nosil banjasti obok s sosvodnicami. Na mestu prehoda med južnim stolpom in osrednjim traktom smo odkrili tlak iz mačjih glav. Meseca marca se je začela rekonstrukcija obokov. Kot zadnja sta bila izdelana banjasta oboka z nosilnim slopom v pritličju in nadstropju rekonstruiranega južnega stolpa. Vse oboke smo zasipali z lahkim nasutjem iz glinopora in opečnega drobirja, nad nasutjem pa izdelali razbremenilno betonsko ploščo.

Po rekonstrukciji nadstropja celotnega objekta Novega gradu so bili rekonstruirani tudi dva zunanja arkadna hodnika in mostovž, ki povezuje Novi grad z grajskim jedrom. Rekonstrukcija ostrešja s streho in renesančnimi podstrešnimi okni (kukerli) je bila izvedena na koncu. Kukerle smo namestili le na osrednjem delu Novega gradu, saj bi ti na stolpih zaradi prevelikega števila hotelskih sob delovali moteče. Na stolpih smo predvideli strešna okna v naklonu strešine, ki ne delujejo tako moteče kot preveliko število sicer originalno oblikovanih renesančnih podstrešnih oken. V drugi polovici leta so bili v okenske odprtine nadstropja nameščeni rekonstruirani kamniti okenski okvirji ter na fasadi in v notranjosti izdelani apneni sanirni ometi Mapei. Ometi fasade so sledili videzu zaribanega apnenega ometa iz leta 1615, ki smo ga dokumentirali na pritličnem delu fasade ob obrambni lini levo od glavnega portala. Nad pritličjem velikega prostora južnega trakta in vsemi prostori nadstropja Novega gradu je bil izveden lesen tramovni strop iz najkvalitetnejšega smrekovega lesa, pri katerem so bili nosilni trami izdelani iz lepljenega lesa, drugi deli stropa pa iz masivnega lesa. V zimskih mesecih so se dela osredotočila na izdelavo prezračevanja in obnove podstrešja s hotelskimi sobami s sanitarijami. Obnovitvena dela so se nadaljevala v leto 2008 z izdelavo stopnic na podstrešje, tlakov, okroglih kovinskih stopnic in hotelskih sob s kopalnicami na podstrešju. V začetku leta 2008 se bodo začela dela z izvedbo sekundarnih predelnih sten nadstropja in sanitarij v pritličju, izdelano bo talno gretje in vzidana bodo okna z rekonstruiranim okovjem. Spomladi bodo sledila zaključna dela na obokih in strehi arkadnih hodnikov ter mostovža in zaključeno bo delo na restavriranju kamnoseških detajlov pritličja, topovske ploščadi in ograje pred Novim gradom. Nazadnje bodo sledili montiranje

vrat ter izdelava in montaža slavnostnih lesenih portalov v nekdanji plesni dvorani.
Za kamnite okenske okvirje, portale ter toskanske stebričke, police in lizene arkadnega hodnika in mostovža smo uporabili peščenjak bihacit, ki je bil najbližji videzu originalnega kamna. Uporabili smo apnene sanirne omete Mapei brez dodatkov cementa, macesen za okna in vrata, najkvalitetnejši smrekov les za renesančni tramovni strop, kovane okenske mreže za zaščito oken kleti in pritličja, kovano okovje za stavbno pohištvo kleti in pritličja, kositrano okovje za stavbno pohištvo nadstropja in tungovo olje za zaščito lesa. Kovane okenske mreže in okovje za stavbno pohištvo kleti in pritličja smo zaščitili s Helios antik zaščito za kovane izdelke. Okovje nadstropja, piana nobile, smo kositrali. Okovje za vrata in okna pritličja in nadstropja smo izrisali z risbo po vzoru originalnega okovja, ki smo ga odkrili v grajskem jedru in na stari fotografiji slavnostnega lesenega portala plesne dvorane v nadstropju Novega gradu. Vsi restavratorski materiali so ustrezali najvišjim standardom restavratorske stroke. Za dodelavo manjkajočih delov kamnoseško izdelanih okenskih okvirjev in portalov smo uporabili BL – system.

Novi grad bo služil v namene spremljevalnih prostorov grajskega jedra, v katerem bo hotel najvišje kategorije, in kongresnega turizma. V dvojni kleti Novega gradu bo ohranjena primarna dejavnost, to je vinska klet, v severni kleti, nekdanjih kazematah, pa bo razstavišče. V pritličju bo v velikem južnem prostoru grajska restavracija, v severnem stolpu pa sprejemnica za kongresni turizem s predprostorom med severnim stolpom in prehodom. Sanitarije pritličja bodo v predprostoru severnega stolpa. V pritličju južnega stolpa bo grajska kuhinja. V nadstropju bo v reprezentančnem prostoru nekdanje plesne dvorane velika predavalnica ali prostor za reprezentančne dogodke, v drugih prostorih bodo manjše predavalnice in kabineti. Na podstrešju bodo sobe za goste.
Vsa gradbena dela, ki so se začela jeseni 2006, so vodili konzorcij Givo iz Ljubljane, Pomgrad iz Murske Sobote in Granit iz Slovenske Bistrice. Kamnoseška dela je izvedel Gradom, d. o. o., iz Limbuša, omete je izdelal Map trade iz Slovenske Bistrice, kleparska in krovska dela je izvedlo podjetje Lončarič iz Negove, stavbno pohištvo je izdelalo Mizarstvo Zlatorog iz Maribora, kovaška dela pa Kovaštvo Mir iz Gornjih Ivancev.
Neva Sulič Urek

Pogled na obnovljeni in delno rekonstruirani Novi grad, marec 2003 (foto: Neva Sulič Urek)

157
EŠD: 1645
Naselje: ***Nemški Rovt v Bohinju***
Občina: Bohinj
Ime: ***cerkev sv. Ahaca, levi stranski oltar Štirih mučencev***
Področje: R
Obdobje: trideseta leta 17. stoletja

Lesen polihromiran oltar s tabelno sliko in zgodnjo baročno ornamentiko je posvečen Kancijanovi skupini mučencev. Datiran je v trideseta leta 17. stoletja in je delno renoviran. Oltarna arhitektura in inkarnat lesenih plastik sta bila delno preslikana, tabelna slika je bila intaktna, vendar v slabem stanju. V predelu atike na podobi srca z žarkovjem je bila prvotna rdeča lazurna preslikava prekrita z grundom in posrebrena, podobno na obeh vazicah. Prvotne poslikave so napravljene v tehniki jajčne tempere, na površju je bila plast razpokane šelakove smole, preslikave pa v oljni tehniki.
Preslikane so bile tudi polihromacije na stranskih vertikalnih poljih nastavka. Na stranskih krilih in na ornamentu okovja na bazah stebrov so poslikave na srebru močno obledele. Kartuše na predeli so bile pozneje neustrezno preslikane. Kredna osnova s plastjo polihromacije je razpokana odstopala od lesenega nosilca. Polihromirane, pozlatene in srebrene površine so bile najslabše ohranjene v predelu atike. Temu je bilo podobno tudi stanje lesa. Tabelna slika je bila močno poškodovana. Barvna plast je s kredno podlago odstopala od lesenega nosilca skoraj v celoti. Oltarni nastavek je bil prekrit s plastjo sajasto mastne patine, žičniki so bili zabiti po stranskih delih in pomolu atike.
Poškodbe so bile posledica delovanja vlage, temperaturnih sprememb in delovanja mikroorganizmov na nosilnih lesenih površinah in kredni podlagi. V zadnjem desetletju se je stanje rapidno slabšalo zaradi sinergije omenjenih vplivov z nepredvidenimi ekstremnimi vremenskimi spremembami, kar je bilo opazno ob ogledih zadnjih let.
Po demontaži je bilo izvedeno odstranjevanje umazanij in motečih kovinskih delov pred transportom, zatem dokončno po transportu v restavratorskem ateljeju. Sledila je demontaža sestavljenih lesenih delov in odstranitev propadlega lesa. Sanacija poškodb lesa je bila izvedena z utrjevanjem z umetno smolo v disperziji ter domodelacijo večjih in zapolnjevanjem manjših poškodb z lesom in kompatibilno dvokomponentno epoksi smolo Araldit HV 427 in SV 427. Odstranjevanje sajasto mastne plasti umazanije s površin je potekalo z blago alkoholno raztopino. Utrjevanje pozlatenih površin je bilo izvedeno postopno, s kombinacijo nanašanja raztopine zajčjega kleja (Lefranc & Bourgeois), zalikavanja poškodb z lopatico in nanašanjem preverjenega konsolidanta za pozlato in polihromacijo (Medium for Consolidation, Lascaux Colours & Restauro). Retuširanje poškodb pozlate in polihromacij je bilo izvedeno s kompatibilnimi visokokvalitetnimi akrilnimi barvami (Liquitex) in pravim zlatom v prahu. Za vezivo zlatih barvnih odtenkov je bila uporabljana raztopina gumiarabike (Lefranc Bourgeois). Za končni zaščitni premaz je bil uporabljen stabilen polsvetleči akrilni lak (Lascaux). Črna plesen (Aspergilus niger) je bila razširjena na približno 20 odstotkih površin lesenega nosilca in kredno klejne podlage. Bila je uspešno odstranjena na vidnih površinah, na drugih pa konservirana z nanosom dezinsekcijskega sredstva (Benzasept) in konzervansa v obliki solucije akrilove smole s komercialnim imenom Sokrat 2804. Dezinsekcija je bila opravljena z ekološko in nedestruktivno anoxi metodo, kjer je bil uporabljen dušik iz zraka. Oltar je prezentiran v prvotni podobi s staro pozlato in polihromacijami. Glavno vodilo posega je bila ohranitev prvotne površinske obdelave in polihromacije, saniranje lesenega nosilca in kredne podlage ter konservacija celote. Poškodbe so bile nemoteče sanirane.
Posebnosti oltarnega nastavka so tabelna slika v niši z motivom Kancijanove skupine mučencev, renesančna ornamentika pozlatenega okovja, lazurne poslikave posrebrenih stranskih kril in baz stebrov ter renesančni videz oltarnega nastavka. Med posebnosti oltarnega nastavka štejemo tudi marmoracijo, ki je bila najdena ob odstranitvi poznejše preslikave na stranski levi pokončni ploskvi osrednjega dela nastavka. Marmoracija vegetabilnega videza, ki je naslikana v rdečerjavem odtenku, je identična z marmoracijo, ki je vidna na restavriranih stranskih dveh oltarjih v Katarinini cerkvi v Srednji vasi pri Šenčurju. Nezgrešljive identične poteze polihromacije navajajo na istega avtorja. Tudi druge značilnosti jih povezujejo z omenjenimi nastavki, ki so predstavljeni kot podalpski leseni polihromirani renesančni oltarji. Z restavriranjem oltarnih nastavkov iz Nemškega Rovta in iz Srednje vasi pri Šenčurju se oblikuje skupina renesančnih oltarjev sedemnajstega stoletja na Gorenjskem, ki izstopa iz širše skupine zlatih oltarjev. Raziskave in analize odvzetih vzorcev so bile opravljene na naravoslovnem oddelku, poseg pa na oddelku za les Restavratorskega centra. Oltarni nastavek se je obravnaval in izvedel kot